

**НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ТІТКО ІВАН АНДРІЙОВИЧ

УДК 343.13 (477)

**НОРМАТИВНА СУТНІСТЬ ОЦІННИХ ПОНЯТЬ
В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Грошевой Юрій Михайлович**, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, професор кафедри кримінального процесу, академік Академії правових наук України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Шумило Микола Єгорович**, Національна академія Служби безпеки України, проректор з наукової роботи;

кандидат юридичних наук, доцент **Гмирко Валерій Петрович**, Академія митної служби України, декан юридичного факультету.

Захист відбудеться 09 жовтня 2009 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано 08 вересня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтенсивність розвитку суспільних відносин вимагає гнучкості правового регулювання, оскільки законодавець у швидко змінюваних умовах об'єктивно не в змозі своєчасно врахувати та відобразити в нормативно-правовому акті всі зміни, що відбуваються в суспільному житті. Окрім цього різноманітність явищ правової дійсності, необхідність індивідуалізації рішень у конкретних кримінальних справах виключає можливість застосування казуального способу правового регулювання. Частково розв'язання вказаних проблем досягається шляхом використання в тексті кримінально-процесуального закону оцінних понять. Разом із цим встановлення сутності оцінних понять, визначення їх місця в правовій системі є предметом постійних дискусій як у загальній теорії права, так і в галузевих науках, а застосування кримінально-процесуальних норм з такими поняттями викликає складнощі у переважній більшості практичних працівників.

Відсутність єдності в наукових поглядах щодо правової природи оцінних понять у сфері законодавчої регламентації кримінально-процесуальних відносин, а також потреба пошуку оптимальних шляхів нормопроекування з огляду на розроблення нового Кримінально-процесуального кодексу України визначає актуальність даної роботи, її важливість як для теоретичного вивчення кримінального процесу, так і для правотворчої та правозастосовної діяльності.

Вагомий внесок у наукове дослідження юридичної природи оцінних понять зробили фахівці з теорії права: С.С. Алексєєв, М.О. Власенко, Т.В. Кашаніна, В.М. Косович, Д.М. Левіна, А.С. Піголкін, П.М. Рабінович, О.Ф. Черданцев, С.В. Шевчук та ін., а також представники галузевих юридичних наук: Є.І. Астрахан, М.Й. Бару, С.Й. Вільнянський, П.І. Жигалкін, В.В. Ігнатенко, А.В. Миронов, Р.О. Опалєв, В.Г. Ротань, О.А. Степанова, С.М. Черноус та ін.

З позицій кримінально-правової теорії питання нормативної сутності оцінних понять досліджували Я.М. Брайнін, Р.С. Джинджолія, О.В. Кобзева, І.Я. Козаченко, М.Б. Кострова, В.М. Кудрявцев, О.В. Наумов, М.І. Панов, В.В. Питецький, С.Д. Шапченко, О.С. Шумиліна та ін. Різними аспектами цієї тематики у сфері кримінального судочинства присвячували свої роботи С.С. Безруков, М.М. Гродзинський, Ю.М. Грошевой, А.Я. Дубинський, П.С. Елькінд, В.І. Зажицький, В.С. Зеленецький, В.І. Камінська, О.В. Капліна, Л.М. Карнєєва, Е.Ф. Куцова, П.А. Лупинська, В.Т. Маляренко, П.Г. Марфіцин, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, І.Л. Петрухін, В.М. Савицький, М.В. Салтєвський, С.М. Смоков, Т.О. Соловійова, С.М. Стахівський, М.С. Строгович, С.А. Шейфер, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило та інші науковці.

Особливості предмета дослідження зумовили необхідність звернення до робіт фахівців у галузі мовознавства (І.Р. Гальперіна, І.С. Квітко та ін.) та логіки (Є.К. Войшвілла, В.О. Жерьобкіна, В.П. Малахова та ін.).

Незважаючи на значну кількість опублікованих робіт, не вирішеними залишились проблеми, що стосуються доцільності та необхідності використання оцінних понять у кримінально-процесуальному законодавстві, їх дефініціювання, функцій, класифікації, особливостей тлумачення і застосування. Детального розгляду потребують питання, пов'язані з використанням оцінних понять у регламентації окремих інститутів кримінально-процесуального права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого в рамках цільової комплексної програми "Проблеми вдосконалення організації та діяльності суду і правоохоронних органів" (номер державної реєстрації 0106и002293). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою академії (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.).

Мета і завдання дослідження. Основною метою дослідження є комплексне розкриття нормативної сутності оцінних понять у сфері правового регулювання кримінально-процесуальних відносин, наукове обґрунтування пропозицій щодо вирішення теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з оцінними поняттями в кримінальному судочинстві, та вдосконалення правової регламентації окремих інститутів кримінального процесу.

Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких основних завдань:

- дослідити доцільність використання оцінних понять у праві в цілому та в кримінальному процесі зокрема;
- проаналізувати характерні особливості оцінних понять та їх функції з огляду на специфіку кримінального судочинства;
- здійснити критичне осмислення існуючих класифікацій та запропонувати власні підходи до класифікації оцінних понять у кримінально-процесуальному праві;
- з'ясувати особливості вираження оцінних понять у тексті кримінально-процесуального закону;
- вивчити специфіку тлумачення кримінально-процесуальних норм, що містять оцінні поняття;
- встановити особливості правозастосовного розсуду при реалізації кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями;
- виявити помилки, що мають місце в процесі прийняття кримінально-процесуальних рішень на підставі норм з оцінними поняттями, і запропонувати рекомендації щодо їх усунення;

– дослідити роль судової практики в застосуванні кримінально-процесуальних норм, що містять оцінні поняття;

– встановити оцінні поняття, які викликають складнощі в процесі здійснення кримінального судочинства, і провести теоретичне дослідження їх нормативного змісту;

– виявити недоліки вживання оцінних понять у правовій регламентації окремих кримінально-процесуальних інститутів, сформулювати пропозиції по вдосконаленню правового регулювання останніх.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, в межах яких відбувається формування, тлумачення й застосування норм кримінально-процесуального права, що містять оцінні поняття.

Предметом дослідження є нормативна сутність оцінних понять в кримінально-процесуальному праві України.

Методи дослідження обрані з огляду на поставлену мету та завдання дисертації. Використовувався діалектичний метод пізнання дійсності й спеціальні методи: формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, статистичний, соціологічний та ін.

Звернення до *діалектичного методу* забезпечило розгляд феномену оцінних понять у його динаміці, з позиції цілісності явища і взаємопов'язаності окремих його елементів. Застосування *формально-логічного методу* дало можливість розмежувати такі категорії, як "поняття" і "термін", сформулювати визначення оцінного поняття в кримінально-процесуальному праві. *Системно-структурний метод* використовувався для здійснення класифікації оцінних понять, дослідження окремих способів їх тлумачення. За допомогою *порівняльно-правового методу* було виявлено спільні та відмінні риси застосування оцінних понять у кримінально-процесуальному законодавстві України та іноземних держав, проаналізовано їх вживання в чинному Кримінально-процесуальному кодексі України (далі – КПК) та його проектах. *Статистичний метод* застосовано при узагальненні матеріалів слідчої та судової практики. Звернення до *методу соціологічних досліджень* дало можливість виявити зріз професійної свідомості практичних працівників з питань використання оцінних понять у регулюванні кримінально-процесуальних правовідносин.

Вказані методи застосовувались комплексно, з урахуванням їх взаємозв'язку і взаємозалежності, що сприяло забезпеченню повноти і всебічності проведеного дослідження й об'єктивності отриманих результатів.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертаційного дослідження склали: Конституція України, міжнародні договори (згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України), закони України, підзаконні нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд), постанови Пленуму

Верховного Суду України, законодавство іноземних держав, проекти КПК та інших законодавчих актів.

Теоретичну базу дисертації становлять роботи науковців з теорії держави і права, окремих галузей права, а також дослідження в інших сферах наукового знання.

Емпіричним підґрунтям дисертаційного дослідження є результати проведеного здобувачем анкетування, в рамках якого опитано 159 суддів місцевих та апеляційних судів у 5-ти областях України; узагальнення 205 кримінальних справ, а також матеріалів розгляду (а) скарг на постанови про порушення кримінальних справ, (б) подань про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, (в) подань про проведення обшуків та виїмок.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дана робота є першим в українській кримінально-процесуальній науці системним і комплексним дослідженням оцінних понять у сфері кримінального судочинства.

До найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, слід віднести:

Вперше:

– надано авторське визначення оцінного поняття в кримінально-процесуальному праві, під яким пропонується розуміти закріплене в нормі кримінально-процесуального права поняття, зміст якого не містить чітко визначеної, завершеної системи ознак, що зумовлює здійснення його конкретизації в кожному окремому індивідуально визначеному випадку за розсудом правозастосовувача;

– теоретично аргументовано й підтверджено соціологічними дослідженнями положення про те, що в тексті різних норм КПК оцінні поняття, позначені одним і тим же терміном, можуть не співпадати за своїм значенням, а тому розкриття нормативного змісту оцінного поняття слід здійснювати в контексті кримінально-процесуальної норми, в якій воно закріплене;

– обґрунтовано позицію, згідно з якою тлумачення кримінально-процесуальних оцінних понять не перетворює (і не повинно перетворювати) їх на формально-визначені. Наслідком інтерпретаційного процесу має бути лише встановлення окремих юридично-значимих ознак оцінного поняття, що сприятиме забезпеченню однаковості його розуміння й досягненню єдності в правозастосуванні;

– виявлено використані в КПК оцінні поняття, які викликають складнощі у правозастосовувачів, і досліджено нормативний зміст окремих з них, а саме: "особливе громадське значення" (ч. 3 ст. 27); "достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину" (ч. 2 ст. 94); "достатні підстави вважати" (ч. 2 ст. 148; ч. 1 ст. 177); "виняткові випадки" (ч. 1 ст. 155; ч. 1 ст. 434); "наявність точних даних" (ч. 1 ст. 178); "предмети і документи, що мають значення для встановлення істини в справі" (ч. 1 ст. 177); "предмети чи документи, які мають значення для справи" (ч. 1 ст. 178); "невідкладні випадки" (ч. 4 ст. 177; ст. 180); "особа, інтересів якої стосується

порушена кримінальна справа", "достатнє обґрунтування порушення прав та законних інтересів відповідної особи" (ч. 3 ст. 236⁷);

– зроблено висновок про необхідність: а) внесення змін до ч. 3 ст. 27, ч. 1 ст. 155, ч. 1 ст. 178, ч. 1 ст. 434 КПК; б) роз'яснення положень ч. 4 ст. 177, ст. 180 КПК.

Удосконалено:

– підходи до класифікації оцінних понять і визначення їх функцій з урахуванням специфіки кримінального судочинства;

– наукове розуміння правозастосовного розсуду при реалізації кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями як можливості правозастосовувача прийняти оптимальне рішення, вибір якого не є вільним, а зумовлюється об'єктивними чинниками;

– визначення ролі судової практики у встановленні нормативного змісту оцінних понять (неперсоніфіковане тлумачення, конкретизація при розгляді окремих справ, розкриття нормативного змісту в рішеннях Європейського суду).

Набули подальшого розвитку:

– науковий погляд, згідно з яким використання оцінних понять у тексті кримінально-процесуального закону зумовлено, в першу чергу, об'єктивними чинниками і не суперечить принципу верховенства права, а саме такій його вимозі, як правова визначеність;

– положення про те, що найбільш зручним з позиції правозастосування є комбінований спосіб роз'яснення кримінально-процесуальних оцінних понять, що передбачає наведення ознак оцінного поняття і прикладів явищ, які входять до його обсягу;

– підхід, відповідно до якого при викладенні рішення, прийнятого на підставі норми, яка регламентує кримінально-процесуальні відносини з використанням оцінних понять, значення мотивування збільшується порівняно з випадками, коли рішення приймається на підставі чітко визначеної норми.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень особливостей оцінних понять у кримінально-процесуальному законодавстві; б) у законотворчій діяльності – при розробці та прийнятті нового КПК; в) у правозастосовній діяльності – для попередження помилок, що можуть виникнути у тлумаченні оцінних понять і прийнятті на їх підставі кримінально-процесуальних рішень; г) у навчально-методичному процесі – при викладанні курсу кримінального процесу та спецкурсів, підготовці підручників, науково-практичних посібників і методичних рекомендацій.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана на кафедрі кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, представлена й обговорена на засіданні кафедри, схвалена нею і рекомендована до захисту. Основні положення

дисертаційного дослідження доповідалися й були предметом обговорення на міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових і науково-практичних конференціях: "Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених" (25 травня 2007 р., м. Харків); "Сучасні проблеми юридичної науки" (30–31 жовтня 2007 р., м. Харків); "Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку" (14–15 березня 2008 р., м. Луцьк); "Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні" (15 травня 2008 р., м. Харків); "Юридична наука очима молодих учених" (16–17 травня 2008 р., м. Харків); а також на засіданні "круглого столу", проведеному Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого й Академією правових наук України в рамках Фестивалю науки (15–16 травня 2007 р., м. Харків).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 5-ти статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, і в 6-ти тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, які містять 8 підрозділів, що включають 3 пункти, висновків, 3-х додатків, списку використаних джерел (345 найменувань). Загальний обсяг рукопису дисертації – 254 сторінки, з яких основний текст – 185 сторінок, додатки – 34 сторінки, список використаних джерел – 35 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовуються актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічне й теоретичне підґрунтя, формулюється наукова новизна роботи, з'ясовується практичне значення одержаних результатів, указується ступінь їх апробації.

Розділ 1 "Теоретико-методологічні питання використання оцінних понять у кримінальному процесі" складається із 3-х підрозділів.

Підрозділ 1.1. "Сутність оцінних понять та їх функції в механізмі правового регулювання" містить стислий огляд термінології, яка використовується в наукових джерелах для позначення феномену, що розглядається, на підставі чого зроблено висновок про прийнятність терміна "оцінні поняття". Аналізуються правові та інші (логічні, гносеологічні, лінгвістичні тощо) властивості оцінних понять. Надається авторське визначення останніх у кримінально-процесуальному праві. Доводиться неможливість повної відмови від використання оцінних понять у правовій регламентації в цілому та у кримінальному процесі зокрема.

Досліджується відповідність існування оцінних понять у правовому регулюванні конституційному принципу верховенства права, а саме такій його складовій, як правова визначеність. Аналіз рішень Європейського суду, що стали базою для розуміння останньої, дав можливість дійти висновку про допустимість використання оцінних понять у сфері правового

регулювання без порушення принципу правової визначеності, а, відповідно, і принципу верховенства права.

Спираючись на існуючі в теорії та окремих галузях права дослідження і враховуючи специфіку кримінально-процесуального права, виділено низку функцій оцінних понять в кримінальному процесі, які можна класифікувати на: а) загальні (передача правової інформації, нормативне регулювання); б) міжгалузеві (забезпечення піднормативного індивідуального регулювання і встановлення його меж, узагальнення, досягнення законодавчої економії, стабілізуючо-прогностична функція, розмежування змісту подібних правових приписів, пом'якшення формальної визначеності права, закріплення за суб'єктами правовідносин дискреційних повноважень); в) кримінально-процесуальні (регламентація оцінки доказів, узгодження кримінально-процесуальних норм з нормами моралі).

У підрозділі 1.2. "Оцінні поняття в кримінальному процесі: вживання, класифікація, оцінка" шляхом проведення порівняльно-правового аналізу, виявляється значна частота використання оцінних понять у кримінально-процесуальному законодавстві як України, так й інших держав з різними правовими системами.

Розповсюдженість оцінних понять у сфері кримінального судочинства зумовлює необхідність у їх класифікації. З урахуванням існуючих наукових розробок і специфіки кримінально-процесуального права, пропонується групувати оцінні поняття за наступними класифікаційними підставами: 1) за сферою застосування їх можна поділити на: а) виключно правові, б) такі, що не є виключно правовими; 2) за масштабом використання в межах права – на ті, що використовуються: а) в матеріальному і процесуальному праві, б) у процесуальному праві, в) виключно в кримінальному процесі; 3) за характером найбільш загальних властивостей та ознак – на: а) якісні, б) кількісні, в) поняття змішаного типу; 4) за ступенем визначеності – на: а) частково інтерпретовані, б) неінтерпретовані; 5) за способом роз'яснення – на роз'яснені шляхом: а) визначення загальних ознак оцінного поняття, б) наведення прикладів явищ, що охоплюються оцінним поняттям, в) поєднання обох названих способів; 6) за аксіологічними властивостями – на ті, що позначають: а) позитивні явища, б) негативні явища, в) мають нейтральне ціннісне значення; 7) за предметом оцінки – на ті, що характеризують: а) особу, б) поведінку, в) властивості предметів і речей, г) часові величини, д) ситуації, е) причини тощо; 8) за джерелом закріплення – на закріплені у: а) внутрішньому законодавстві, б) міжнародно-правових актах. Відмічається, що одне поняття за різними критеріями може бути віднесено до декількох класифікаційних груп.

Дисертант доходить висновку, що оцінка при застосуванні норми з оцінним поняттям є правозастосовною діяльністю суб'єкта кримінального процесу, спрямованою на наповнення оцінного поняття конкретним нормативним змістом на підставі свого внутрішнього переконання,

керуючись власною правосвідомістю, об'єктивно існуючим стандартом оцінного поняття та особливостями конкретного випадку, і встановлення відповідності між змістом оцінного поняття та ознаками життєвої ситуації, до якої має бути застосована норма.

Підрозділ 1.3. "Особливості вираження оцінних понять у кримінально-процесуальному законі" присвячено розгляду окремих логічних властивостей оцінних понять, а також специфіці форм і способів їх вираження в тексті кримінально-процесуального законодавства.

Аргументується позиція, згідно з якою для позначення досліджуваного явища слід використовувати категорію "оцінні поняття", а не "оцінні терміни". В свою чергу, категорію "термін" умовно допустимо використовувати для позначення словесного вираження оцінного поняття.

Вжите законодавцем оцінне поняття може супроводжуватись наданням роз'яснень щодо його розуміння, зокрема, через закріплення переліку об'єктів, що входять до обсягу цього поняття. При цьому мова має йти лише про невичерпний перелік. Якщо законодавець надає вичерпний перелік – поняття не є оцінним.

Вивчення позицій науковців, аналіз норм чинного КПК і результатів проведеного соціологічного дослідження дали можливість дійти висновку, що в тексті різних норм КПК оцінні поняття, позначені одним і тим же терміном, можуть не співпадати за своїм нормативним змістом, і, відповідно, повинні з'ясуватися з урахуванням контексту. Поряд із цим законодавцеві при позначенні оцінних понять, що несуть тотожне змістове навантаження, слід уникати використання синонімії, оскільки це викликає додаткові складнощі в правозастосуванні.

Зроблено висновок, що в переважній більшості випадків оцінні поняття в кримінальному процесі виражені через загальноживані терміни. З певною часткою умовності можна говорити про існування спеціально-юридичних термінів (розглядаючи оцінні поняття, виражені за допомогою стійкого словосполучення, одним з елементів якого є спеціально-юридичний термін). Спеціально-технічні терміни для позначення оцінних понять в кримінально-процесуальному праві не застосовуються.

Сфера дії оцінних понять не обмежується лише нормами, в яких має місце їх безпосереднє застосування, а охоплює й опосередковане використання – коли сама норма текстуально не містить таких понять, проте, в силу різного роду зв'язків, передбачає звернення до нормативних приписів з оцінними поняттями.

Розділ 2 "Тлумачення і застосування кримінально-процесуальних норм, що містять оцінні поняття" складається із 2-х підрозділів, 2-й підрозділ містить 3 пункти.

У підрозділі 2.1. "Види і способи тлумачення оцінних понять у кримінальному процесі" увага зосереджена на специфіці здійснення інтерпретації кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями та на особливостях об'єктивації результатів такої діяльності.

Зроблено акцент на необхідності розмежування термінів, які інколи вживаються як синоніми для позначення процесів, що відбуваються при розкритті нормативного змісту правової норми з оцінним поняттям. Зокрема, йдеться про "тлумачення", "з'ясування", "роз'яснення" і "конкретизацію" оцінного поняття. Під тлумаченням пропонується розуміти єдність процесів з'ясування і роз'яснення нормативного змісту оцінного поняття. Конкретизація означає процес наповнення останнього конкретним нормативним змістом під час застосування норми з таким поняттям до індивідуально визначеної ситуації. Розмежування у розумінні термінів "тлумачення" і "конкретизація" оцінних понять, дає підстави заперечувати підхід, згідно з яким тлумачення оцінного поняття завжди пов'язано з конкретною ситуацією.

Критично осмислюється позиція окремих науковців, відповідно до якої метою інтерпретації оцінного поняття є його трансформація у формально-визначене. Наводяться аргументи на користь спростування такого підходу.

Автором поділяються висловлені в процесуальній літературі погляди щодо необхідності доповнити КПК нормою, яка надасть судді, слідчому, прокуророві, особі, яка провадить дізнання, право посилається у процесуальних актах на рішення і висновки Конституційного Суду України, у тому числі при встановленні нормативного змісту оцінних понять.

Підкреслюється особлива значимість інтерпретаційної діяльності Верховного Суду України. Зокрема, анкетування суддів продемонструвало майже стовідсоткову готовність респондентів шукати роз'яснення оцінних понять саме в постановах Пленуму Верховного Суду України.

Обґрунтовується необхідність відносити до проявів казуального тлумачення рішення судів усіх рівнів, які приймаються в конкретних справах на підставі норм з оцінними поняттями, а не лише рішення вищих інстанцій.

Першочергова роль серед видів неофіційного тлумачення відводиться доктринальному. Але орієнтація виключно на цей вид інтерпретації оцінних понять приховує в собі небезпеку неоднозначного їх розуміння і застосування, оскільки позиції науковців можуть ризикнути. Підкреслюється значущість неофіційного тлумачення оцінних понять кримінально-процесуального закону, яке здійснюється спеціалістами-практиками (практично-професійне тлумачення) і реалізується шляхом підготовки аналітичних довідок, методичних рекомендацій, вказівок, оглядів тощо.

Розглянуто способи тлумачення кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями. Відмічено важливість лексико-граматичного способу тлумачення, що зумовлюється необхідністю врахування мовного контексту, в якому вжито оцінне поняття. При застосуванні логічного способу тлумачення особливого значення набуває закон достатньої підстави (оскільки він є органічною складовою нормативного змісту значної кількості кримінально-процесуальних

оцінних понять), а також логічний прийом виведення висновків за аналогією (зокрема, якщо в законі надано орієнтовний перелік об'єктів, що входять до обсягу оцінного поняття). Специфіка застосування системного способу тлумачення полягає в тому, що необхідно враховувати не лише функціональні зв'язки між нормами кримінально-процесуального закону, а й кореляційні взаємозв'язки між окремими оцінними поняттями. Інтерпретація останніх не може здійснюватись без звернення до раціонального способу тлумачення – встановлення смислу норми з урахуванням сучасних соціальних, політичних, етичних, правових потреб правозастосовної практики. Необхідність застосування цього способу впливає зі стабілізуючо-прогностичної функції оцінних понять (забезпечення здатності закону пристосовуватися до зміни суспільних відносин).

За результатами дослідження також сформульовано висновок, що найбільш зручним з позиції правозастосування є комбінований спосіб роз'яснення, який передбачає наведення ознак оцінного поняття і прикладів явищ, що входять до його обсягу.

Підрозділ 2.2. "Кримінально-процесуальні рішення й оцінні поняття" складається із 3-х пунктів.

У пункті 2.2.1. "Правозастосовний розсуд при реалізації норм з оцінними поняттями в кримінальному процесі" проводиться аналіз існуючих на сьогодні підходів до розуміння правозастосовного розсуду через призму такої підстави для його застосування як наявність у складі кримінально-процесуальної норми оцінного поняття. Зроблено висновок, що розсуд при реалізації норм з оцінними поняттями в кримінальному процесі недоречно визначати як можливість вільного вибору, оскільки, як показали результати проведеного дослідження, завжди існують об'єктивні реалії, на які змушений зважати правозастосовувач: орієнтири, встановлені законодавцем або офіційним інтерпретатором, суттєві ознаки конкретної ситуації, принципи та завдання кримінального процесу, спрямованість практики, контекст норми, до складу якої входить оцінне поняття, його загальнозживане розуміння тощо.

У пункті 2.2.2. "Мотивування кримінально-процесуальних рішень, які приймаються на підставі норм з оцінними поняттями" аргументується теза, згідно з якою при викладенні рішення, прийнятого на підставі кримінально-процесуальної норми з оцінним поняттям, роль мотивування збільшується порівняно з випадками, коли рішення приймається на підставі чітко визначеної норми. Дана позиція підтверджена теоретичними положеннями та результатами анкетування.

Узагальнення практики свідчить про усталеність типових помилок у мотивуванні рішень, прийнятих на підставі норм з оцінними поняттями. Зокрема, йдеться про абстрактність, недостатність, нелогічність, шаблонність мотивування. Вбачається, що для запобігання наведеним недолікам практичним працівникам слід більше уваги приділяти виокремленню з матеріалів кримінальної справи і висвітленню в тексті рішення фактів, використання яких наповнить

абстрактні формулювання закону конкретним змістом. Особливу увагу належить зосереджувати на індивідуалізації норми з оцінним поняттям стосовно розгляду кожного окремого випадку.

У пункті 2.2.3. "Роль судової практики при застосуванні кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями" обґрунтовується, що роз'яснення нормативного змісту оцінних понять, надані в постановах Пленуму Верховного Суду України, сприяють єдності судової практики і мають сприйматися як загальнообов'язкові нормативні положення. Прийняте в конкретній справі рішення суду будь-якої інстанції, в якому надане розуміння оцінного поняття, може мати рекомендаційний характер і слугувати лише орієнтиром для інших схожих випадків.

Проаналізовано практику Європейського суду, яка характеризує ставлення зазначеного органу правосуддя до: 1) нечітких категорій у сфері правового регулювання; 2) значення національної судової практики в застосуванні оцінних понять. Погоджуючись із неможливістю уникнути використання в законодавстві оцінних понять, Європейський суд допускає їх існування за умови відповідності виробленому практикою цього органу стандарту "законності", додержання якого ставиться Європейським судом у пряму залежність від наявності або відсутності практики національних судів по застосуванню нечіткої норми.

Розділ 3 "Оцінні поняття в окремих інститутах кримінально-процесуального права" складається із 3-х підрозділів.

У підрозділі 3.1. "Оцінні поняття в регламентації стадії порушення кримінальної справи" досліджується нормативний зміст низки оцінних понять, що містяться в нормах, спрямованих на регулювання стадії порушення кримінальної справи.

Аргументується, що при вирішенні питання про порушення кримінальної справи знання слідчого про "достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину" (ч. 2 ст. 94 КПК), має характер обґрунтованої ймовірності. Відповідно, вказане оцінне поняття не передбачає вимоги встановлення точної кваліфікації діяння на момент порушення кримінальної справи. Максимально точно має бути кваліфіковане діяння в постанові про притягнення особи як обвинуваченого, оскільки саме цей документ є базовим джерелом для всієї подальшої обвинувальної діяльності.

Проаналізувавши існуючі теоретичні розробки, законодавство іноземних держав, проекти КПК, а також результати проведеного анкетування, дисертант доходить висновку про доцільність виключення із закону такої умови порушення кримінальної справи приватного обвинувачення за ініціативою прокурора, як "особливе громадське значення" справи (ч. 3 ст. 27 КПК), оскільки випадки втручання державних органів у сферу приватних відносин повинні бути визначені чітко й однозначно.

На підставі вивчення існуючої національної судової практики, правозастосовної практики інших держав, рішень Європейського суду зроблено висновок, що оцінне поняття "особа, інтересів якої стосується порушена кримінальна справа" (ч. 3 ст. 236⁷ КПК) позначає не будь-яку особу, якої

тим чи іншим чином стосується порушена кримінальна справа, а лише фізичну особу, яку з урахуванням обставин справи та спрямованості дій правоохоронних органів можна вважати запідозреною (у криміналістичному розумінні цього слова) і, відповідно, якій у майбутньому може загрозувати притягнення до кримінальної відповідальності. Для визнання скарги на постанову про порушення кримінальної справи за фактом такою, що містить "достатнє обґрунтування порушення прав та законних інтересів відповідної особи" (ч. 3 ст. 236⁷ КПК), обґрунтуванню, в першу чергу, підлягає право на подання скарги, тобто та обставина, що особа фактично знаходиться в такому ж статусі, в якому б вона була за умови порушення справи не за фактом, а щодо неї.

У підрозділі 3.2. "Нормативна сутність оцінних понять у сфері правового регулювання запобіжних заходів" аргументується, що при встановленні "достатніх підстав" для застосування запобіжного заходу (ч. 2 ст. 148 КПК) доведенню підлягає не достовірність, а висока ймовірність того, що певний факт (ухилення від слідства, перешкоджання встановленню істини, продовження злочинної діяльності) може мати місце в майбутньому.

Обґрунтовується доцільність замість вжитого у ч. 1 ст. 155 КПК оцінного поняття "виняткові випадки" надати вичерпний перелік випадків, у яких можливо застосовувати запобіжний захід взяття під варту в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років. До таких випадків слід віднести: а) підозрюваний або обвинувачений не має постійного місця проживання на території держави; б) його особу не встановлено; в) ним порушено раніше обраний запобіжний захід; г) особа переховується від органів досудового розслідування чи суду; д) наявність доказів того, що особа вчинила або готується вчинити новий злочин.

У ч. 1 ст. 434 КПК пропонується замінити оцінне поняття "тяжкість злочину" вказівкою на конкретні категорії злочинів (тяжкі та особливо тяжкі), що відповідатиме встановленій у Кримінальному кодексі України класифікації злочинів за формальною ознакою – суворістю покарання. Як виняток у чітко визначених випадках, перелік яких повинен бути вичерпним, доцільно передбачити можливість обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту до неповнолітнього, який підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину середньої тяжкості. Перелік випадків, які слід вважати винятковими, в контексті ст. 155 і ст. 434 КПК має бути уніфікованим.

У підрозділі 3.3. "Оцінні поняття в регламентації порядку проведення обшуку і виїмки" доводиться позиція, згідно з якою оцінне поняття "достатні підстави вважати", що об'єкт пошуку знаходиться в певному місці чи в якої-небудь особи (ч. 1 ст. 177 КПК), дає слідчому можливість прийняття рішення про проведення обшуку на підставі знання, що характеризується обґрунтованою ймовірністю.

Аргументується необхідність доповнення норми закону, яка встановлює підстави проведення виїмки (ч. 1 ст. 178 КПК), вказівкою на те, що дані про місце знаходження повинні бути настільки точними, що виявлення предмета не потребуватиме пошукових дій.

Висловлено думку, що оцінке поняття "предмети чи документи, які мають значення для справи" (ч. 1 ст. 178 КПК) є прийнятним для законодавчого встановлення об'єктів обшуку (ч. 1 ст. 177 КПК), але не відповідає змісту такої слідчої дії, як виїмка. При регламентації останньої доцільним буде використовувати формулювання "визначені предмети чи документи, які мають значення для справи".

Автор доходить висновку про необхідність закріплення на рівні закону або інтерпретаційного акту орієнтовного переліку "невідкладних випадків", у яких є можливим здійснення обшуку (крім житла чи іншого володіння) без санкції прокурора (ч. 4 ст. 177 КПК) або проведення обшуку чи виїмки в нічний час (ст. 180 КПК), а також загальних критеріїв визначення невідкладності подібних випадків.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у встановленні нормативної сутності оцінних понять, особливостей їх використання для регламентації правовідносин у сфері кримінального судочинства, а також виявленні пов'язаних із цим проблем та можливих шляхів їх подолання. Проведене наукове дослідження дає можливість сформулювати ряд висновків і пропозицій.

1. Під оцінним слід розуміти закріплене в нормі кримінально-процесуального права поняття, зміст якого не містить чітко визначеної, завершеної системи ознак, що зумовлює здійснення його конкретизації в кожному окремому індивідуально визначеному випадку за розсудом правозастосовувача.

2. Повна відмова від цього засобу законодавчої техніки у сфері правового регулювання є неможливою. Це пояснюється специфікою виконуваних оцінними поняттями функцій, які не забезпечуються застосуванням лише формально-визначеної термінології.

3. У переважній більшості випадків оцінні поняття в кримінальному процесі виражені за допомогою загальноживаних термінів. Умовно деякі з них можна віднести до спеціально-юридичних. Спеціально-технічні терміни для позначення оцінних понять не застосовуються.

4. У тексті різних норм КПК оцінні поняття, позначені одним і тим же терміном, можуть не співпадати за своїм значенням. Тому розкриття нормативного змісту оцінного поняття слід здійснювати в контексті кримінально-процесуальної норми, в якій воно закріплене. Законодавцеві належить уникати використання синонімів при формулюванні оцінних понять.

5. Незалежно від виду та способу тлумачення оцінного поняття інтерпретація не перетворює його в поняття формально-визначеного типу.

6. Найбільш зручним з позиції правозастосування є комбінований спосіб роз'яснення оцінних понять: наведення як загальних ознак такого поняття, так і прикладів явищ, що входять до його обсягу.

7. Правозастосовний розсуд при реалізації норм з оцінними поняттями в кримінальному процесі не передбачає вільного вибору з кількох рівнозначних альтернатив, а полягає у наданій законом можливості правозастосувача, керуючись власною правосвідомістю, прийняти оптимальне рішення, вибір якого здійснюється в межах, визначених законом, інтерпретаційним актом, принципами та завданнями кримінального процесу, слідчою і судовою практикою, загальнозживаним розумінням оцінного поняття та іншими об'єктивними реаліями, і зумовлюється обставинами конкретної кримінальної справи.

8. При викладенні рішення, прийнятого на підставі норми, яка регламентує кримінально-процесуальні відносини з використанням оцінних понять, роль мотивування збільшується порівняно з випадками, коли рішення приймається на підставі чітко визначеної норми.

9. Вагоме значення для з'ясування нормативного змісту кримінально-процесуальних оцінних понять має судова практика, яка забезпечує: а) неперсоніфіковане тлумачення кримінально-процесуальних оцінних понять в постановках Пленуму Верховного Суду України; б) конкретизацію оцінних понять при розгляді окремих кримінальних справ по суті, в порядку апеляції або касації і, як наслідок, створення поточної судової практики як низки аналогічних рішень з тотожних правових питань; в) розкриття нормативного змісту оцінних понять в рішеннях Європейського суду, які є окремим джерелом кримінально-процесуального права.

10. Регламентовані з використанням оцінних понять підстави для (а) порушення кримінальної справи (ч. 2 ст. 94 КПК), (б) обрання запобіжного заходу (ч. 2 ст. 148 КПК), (в) проведення обшуку (ч. 1 ст. 177 КПК) не потребують достовірного знання і мають бути встановлені слідчим на рівні обґрунтованої ймовірності.

11. Доцільно виключити з ч. 3 ст. 27 КПК таку умову порушення кримінальної справи приватного обвинувачення за ініціативою прокурора, як "особливе громадське значення" справи.

12. У випадку оскарження постанови про порушення кримінальної справи за фактом вчинення злочину (ч. 3 ст. 236⁷ КПК) оцінне поняття "особа, інтересів якої стосується порушена кримінальна справа" позначає фізичну особу, яку з урахуванням обставин справи та спрямованості дій правоохоронних органів можна вважати запідозреною у вчиненні злочину; "достатнє обґрунтування порушення прав та законних інтересів відповідної особи" передбачає доведення того, що особа фактично знаходиться в такому ж статусі, в якому б вона була за умови порушення справи щодо неї.

13. Пропонується замінити вжите у ч. 1 ст. 155 КПК оцінне поняття "виняткові випадки" вичерпним переліком випадків, у яких можливо застосовувати запобіжний захід взяття під варту в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років.

14. Потребує внесення змін ч. 1 ст. 434 КПК: оцінне поняття "тяжкість злочину" варто замінити вказівкою на конкретні категорії злочинів (тяжкі та особливо тяжкі). Формулювання статті має передбачати як виняток можливість обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту до неповнолітнього, який підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину середньої тяжкості, лише в особливих випадках, перелік яких повинен бути вичерпним. При цьому перелік випадків, які слід вважати винятковими, в контексті ст. 155 і ст. 434 КПК має бути уніфікованим.

15. Пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 178 КПК, яка визначає підстави проведення виїмки: а) доповнити формулювання підстави проведення виїмки вказівкою на те, що дані про місцезнаходження предмета повинні бути настільки точними, що виявлення предмета не потребуватиме пошукових дій; б) оцінне поняття "предмети чи документи, які мають значення для справи", яким визначено об'єкт виїмки, замінити формулюванням "визначені предмети чи документи, які мають значення для справи".

16. Обґрунтовується доцільність закріплення на рівні закону або акта тлумачення орієнтовного переліку "невідкладних випадків", у яких є можливим здійснення обшуку (крім житла чи іншого володіння) без санкції прокурора (ч. 4 ст. 177 КПК) або проведення обшуку чи виїмки в нічний час (ст. 180 КПК), а також загальних критеріїв визначення невідкладності подібних випадків.

У **Додатках** надається вибірка оцінних понять, вжитих у КПК; анкета опитування практичних працівників; узагальнення результатів анкетування в формі діаграм і таблиць.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Тітко І. А. Особливості оцінки при застосуванні кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями / І. А. Тітко // Проблеми законності : республік. міжвідом. наук. зб. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2007. – Вип. 92. – С. 131–138.

2. Тітко І. Оцінні поняття в кримінально-процесуальному праві: загальнотеоретичний аспект / І. Тітко // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2007. – № 3. – С. 241–249.

3. Тітко І. А. Оцінні поняття в кримінально-процесуальному доказуванні / І. А. Тітко // Проблеми законності : республік. міжвідом. наук. зб. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 94. – С. 158–163.

4. Тітко І. А. Особливості закріплення оцінних понять в кримінально-процесуальному законі / І. А. Тітко // Проблеми законності : республік. міжвідом. наук. зб. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 97. – С. 241–249.

5. Тітко І. Деякі оцінні поняття кримінально-процесуального законодавства України в світлі практики Європейського суду з прав людини / І. Тітко // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2008. – № 3. – С. 298–308.

6. Тітко І. А. Оцінні поняття в кримінальному процесі / І. А. Тітко // Матеріали наукових семінарів та "круглих столів", проведених Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого спільно з Академією правових наук України в рамках Фестивалю науки 15–16 трав. 2007 р. / упоряд. А. П. Гетьман, О. В. Петрішин. – Х. : Право, 2007. – С. 70.

7. Тітко І. А. Сутність оцінних понять у кримінально-процесуальному праві / І. А. Тітко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 трав. 2007 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – С. 68–70.

8. Тітко І. А. Співвідношення оцінки при оперуванні оцінними поняттями та оцінки доказів / І. А. Тітко // Сучасні проблеми юридичної науки : тези доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – С. 466–469.

9. Тітко І. А. Розсуд при застосуванні кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями / І. А. Тітко // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доп. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Луцьк, 14–15 березн. 2008 р.) / уклад. М. В. Варченко, Н. М. Гончарова та ін. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2008. – С. 294–296.

10. Тітко І. А. Ефективність використання оцінних понять в правовому регулюванні окремих інститутів кримінально-процесуального примусу / І. А. Тітко // Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф., 15 трав. 2008 р. / ред. кол. : В. І. Борисов (голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2008. – С. 166–169.

11. Тітко І. А. Оцінні поняття в регламентації застосування запобіжних заходів / І. А. Тітко // Юридична наука очима молодих учених : тези доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Кроссруд, 2008. – С. 297–300.

АНОТАЦІЇ

Тітко І.А. Нормативна сутність оцінних понять в кримінально-процесуальному праві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2009.

У роботі досліджуються теоретичні та практичні питання, пов'язані з використанням оцінних понять у тексті кримінально-процесуального закону. Розглядається сутність оцінних понять, поширеність їх використання в кримінально-процесуальному законодавстві держав з різними правовими системами, особливості вираження в тексті закону, класифікація та функції оцінних понять у сфері кримінального судочинства. Аналізується специфіка тлумачення й застосування кримінально-процесуальних норм, що містять оцінні поняття, виявляються пов'язані з цим проблеми, пропонуються можливі шляхи їх усунення. Надаються пропозиції по вдосконаленню низки інститутів чинного кримінально-процесуального законодавства, в яких використання оцінних понять викликає складнощі.

Ключові слова: оцінні поняття, тлумачення, застосування кримінально-процесуального закону, конкретизація.

Титко І.А. Нормативная сущность оценочных понятий в уголовно-процессуальном праве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого. – Харьков, 2009.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических проблем, связанных с использованием законодателем оценочных понятий для регламентации уголовно-процессуальной деятельности.

В работе рассматриваются вопросы сущностной характеристики оценочных понятий как правового явления, анализируется взаимосвязь проблемы употребления оценочных понятий в правовом регулировании с конституционным принципом верховенства права, в частности, с такой его составляющей, как правовая определенность. Устанавливается роль оценочных понятий в системе правовой регламентации, выполняемые ими функции, необходимость и целесообразность использования оценочных понятий в уголовно-процессуальном законодательстве. Исследуется распространенность их применения в законодательстве стран, относящихся к разным правовым системам. Уделяется внимание возможным подходам к классификации оценочных понятий по различным классификационным основаниям, а также особенностям оценки при реализации уголовно-процессуальных норм, содержащих эти понятия. Дается анализ форм выражения оценочных понятий в уголовно-процессуальном законе.

Определяются особенности видов и способов толкования уголовно-процессуальных норм, содержащих оценочные понятия. Формулируется вывод, что независимо от вида толкования и применяемых способов в результате интерпретации оценочное понятие не должно трансформироваться в понятие формально-определенного типа. При рассмотрении специфики реализации уголовно-процессуальных норм, содержащих оценочные понятия, поднимаются вопросы, касающиеся: а) правоприменительного усмотрения (сопоставляются различные научные подходы к пониманию его сущности, формулируется определение, выясняются факторы, ограничивающие усмотрение правоприменителя); б) мотивировки уголовно-процессуальных решений, принимаемых на основании норм с оценочными понятиями (рассматриваются особенности мотивировки, изучаются допускаемые при этом ошибки и возможные пути их избегания); в) роли судебной практики при применении уголовно-процессуальных норм, содержащих оценочные понятия (анализируется практика национальных судов различных инстанций, а также решения Европейского суда по правам человека).

Значительное внимание уделяется использованию оценочных понятий в отдельных уголовно-процессуальных институтах. Исследуется нормативная сущность оценочных понятий, употребляемых законодателем при регламентации: а) стадии возбуждения уголовного дела; б) применения мер пресечения; в) порядка проведения обыска и выемки. Формулируется ряд конкретных предложений по усовершенствованию действующего уголовно-процессуального законодательства Украины.

Ключевые слова: оценочные понятия, толкование, применение уголовно-процессуального закона, конкретизация.

Titko I.A. Normative Content of Evaluative Notions in Criminal Procedure Law of Ukraine.

– Manuscript.

The thesis for Candidate's Degree in Law in Speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operative Investigation Activity. – National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav Mudry. – Kharkiv, 2009.

This dissertation studies theoretical and practical issues related to the use of the evaluative notions within the text of the criminal procedure law. The author has looked at the content of the evaluative notions, the frequency of their use in the criminal procedure legislation in the countries with different legal systems, the peculiarities of how they express themselves in the text of the law, classification and functions of the evaluative notions in the criminal litigation. The paper analyses the specifics of interpretation and usage of the criminal procedure provisions that contain evaluative notions, highlights the existing problems and suggests ways to solve them. The paper also suggests the ways to improve a number of present criminal procedure institutes where the use of the evaluative notions causes difficulties.

Key words: evaluative notions, interpretation, implementation of the criminal procedure law, concretization.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент Маринів В.І.

Підписано до друку 10.07.2009 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 3629

Друкарня
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.